

KIBRIS
MAGOSAKUTUP OSMAN
TÜRBEŞİ ve MESCİDİ

BURSEVÎ'NİN GÖZÜNDEN MÜRŞİDİ

Osman Fazlı Efendi

Osman Fazlı Efendi, Osmanlı'nın en büyük alimlerinden olduğu herkesçe bilinen Celvetî İsmail Hakkı Bursevî'nin mürididir. Dönemin yöneticileriyle yaşadığı sorunlar nedeniyle İstanbul'dan Kıbrıs'a sürgün edilen Osman Fazlı Efendi'nin hayatı ve görüşlerini, müridi Bursevî, *Tamâmü'l-Feyz Fî Bâbî'r-Ricâl* adlı eserinde anlatır.

PROF. DR. MEHMET DEMİRCİ

Türkiye'de son yıllardaki maddi kalkınmaya rağmen kültür alanında aynı başarının sağlanamadığı en yetkili ağızlar tarafından zaman zaman dile getirilir. Bu olumsuz durumun istisnalarından biri Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın faaliyetleridir. Bu kurum, kültürümüzün temel sahalarına ait el yazması eserleri; orijinal metinleri, tercümesi veya çeviri yazısıyla birlikte yayımlamaktadır. Kuşe kâğıt kullanılan baskılar ciltli ve çok kalitelidir. Bu yayınlardan biri de İsmail Hakkı Bursevî'nin *Tamâmü'l-Feyz* adlı kitabıdır. 590'ar sayfalık Arapça

yazma metni ve Türkçe tercümesi birlikte tek olarak basılmış. Çeviriler Ramazan Muslu ve Ali Namlı'ya ait (İstanbul, 2020). Eserde birçok tasavvuf konuları yanında özellikle Bursevî'nin şeyhi Osman Fazlı hakkında bilgi verilmektedir.

HEDİYE HASIR BİLE KABUL ETMEZDİ

Kitabın alt başlığı "*Atpazari Kutup Osman Efendi'nin Menakıbı*" adını taşır. Osman Fazlı (1632-1691), 17. asır Osmanlı tasavvuf kültürü alanında önemli yeri olan bilgin bir şeyhtir. Celveti büyüklerinden İsmail Hakkı Bursevî'yi

(1653-1725) yetiştiren kimsedir. Osman Fazlı padişah ve vezirlerle görüşen biri olmasına rağmen, onlardan gelen hediyeleri almazdı ve maddi bakımdan mahrumiyet içinde yaşamıştı.

Bir hasır bile olsa kimseden hiçbir şey kabul etmedi. Evinin giriş kısmındaki hasırı eskidiğinde ziyaretçilerden biri onu yenilemek istedi, fakat o razı olmadı. Vefat edene kadar da öyle kaldı. Sultan IV. Mehmed onun için bir dergâh yaptırmak istedi. Fakat o kabul etmedi. Abdest alırken bile suyunu dökmek isteyeneye izin vermezdi.

Osman Fazlı'yı çekemeyenler

ve aleyhinde bulunanlar vardı. O bunlara bile mûsamaha gösterirdi. Hz. Şeyh'in mahallesinde, sufilere karşı olan yaşlı bir şahıs vardı. Ona bile iyi davranır, yaşının ileri olmasından dolayı merhamet eder, her hafta bir miktar para vererek cömert davranırdı. O da Şeyh'in meclisine değneğe dayanarak gelir giderdi.

Hz. Şeyh derdi ki: "Kim bizim hakkımızda çirkin bir söz söylemiş, bize eziyet etmiş ise hakkımız ona helâl olsun. Çünkü biz ondan intikam almak veya onun kötülüğünü istersek, yaptıklarımızı ondan bilir ve şirke düşeriz." Ve ilave ederdi:

"Hz. Ali Efendimiz oğulları Hasan ve Hüseyin'e kendi katili olan İbn Mülcem'e hücum etmemelerini vasiyet etti. Biz nasıl olur da bize kötü davranan kimseye hücum ederiz. Peygamberlerin yolu imtihan yoludur. Kim o yola girerse peygamberlerin yoluna girmiş olur."

Osman Fazlı çalışıp kazanarak elinin emeği ile geçinen kimseyi devletten aldığı maaşla geçinen kimseye tercih ederdi. Çünkü birincisi meselâ dükkânında müşteri gelsin diye dua eder böylece Allah'ı anmış olur. Maaşlı memur ise, geliri garantili olduğundan Allah'ı pek hatırlamaz.

MUTASAVVIF EVVELA FIKIH BİLMELİ!

"Tasavvufun evveli ilim, ortası amel, sonu mevhibe yani ilahi bağıştır" şeklindeki ifade meşhurdur. Buna göre, tasavvuf alanından nasiplenebilmek için ilk önce dini konularda yeterli bilgiye sahip olmak gerekir. En azından "ilmihal bilgisi" dediğimiz, İslam'ın temel esaslarını bilmek icap eder. Bu konuda Osman Fazlı şöyle diyor:

"Ben öncelikle zâhiri, yani dinin şekline ait bilgilerin öğrenilmesini isterim; bunu kabul etmek istemeyen kimseyi tasavvuf eğitimine (seyrû sülûk) kabul etmem. Kesinlikle, ümmi (okuyup yazması olmayan) birisini halife, yani irşat ve manevi eğitim görevlisi yapmam. Bir kimse en azından Türkçe kitapları okuyup çözüm bulacak seviyede olmalıdır."

Osman Fazlı'nın birkaç öğüdü:

Kutup Osman Efendi'nin Kıbrıs'ta bulunan Tekkesi. 1824 yılında el-Hacı Seyid Mehmet Ağa tarafından yeniden inşa edildi. ▶

İsmail Hakkı Bursevî'nin, Şeyhi Osman Fazlı'nın ilmi, tasavvuf anlayışını yansıttığı eser *Tamâmü'l-Feyz Fî Bâbî'r-Ricâl*.

"Kimseye beddua etme. Çünkü beddua haddini aşarsa sen zalim olursun, beddua ettiğin kimse mazlum duruma düşer." Devamında şöyle der: "Hak'tan halka ya da halktan Hakk'a şikâyet caiz değildir. Hakiki müessiri (iş yapamı) görmek lazımdır. Çünkü gerçek fail O'dur (Allah'tır) başkası değil!"

OSMANLI'NIN RUHUNU TAŞIYAN ÜÇ ŞEHİR

Bursevî, Osman Fazlı'nın İstanbul'da ikameti tercih etmesini bir ulvi sebebe bağlar. Ona göre Edirne, Bursa ve İstanbul, bu üç şehir her biri 'ruh' mertebesine ve 'cem'-i rûhî makamına işaret eder. Bunların dışındaki şehirler ise 'kalp' mertebesine ve 'fark-ı kalbi' makamında sayılırlar. Bu üç şehir, Osmanlı padişahlarının

saltanat yurdu idi. Şüphe yoktur ki sultanın bulunduğu mekânlar, iç ve dış âlemin ruhları konumundadır. Nitekim ruh, Allah'ın terkib ettiği en üstün kuvvettir. Vücüttaki her şey ona tâbidir.

İLME SAYGIDAN KİTAPLARI GÖĞÜSÜNDE TAŞIRDI

Her kim ruh sarayına girerse 'tefrika' âfetinden emin olur, huzur ve birlik bulur. Her kim de saltanat sarayına yani saltanat beldesine girerse, orada başka yerlerde ulaşamadığı hedef ve isteklere dair vasıtaları bulur, toplayıcı (câmi) eserleri keşfeder.

Bu sebeple Hz. Şeyh (Osman Fazlı) İstanbul'u diğerlerine tercih etti, zira İstanbul, her türlü iş ve durumu içerisinde toplayan bir yerdir. Bu (mânevi) birlik özelliği diğer şehirlerde yoktur. Bu şehir, beldelerin kalplilerinin ruhu, yer-yüzündeki mekân ve memleketlerin sultanıdır.

'Teberruk' uğurlu sayma, mübârek kabul etme demektir. Bursevî şeyhiyle arasında geçen bir olayı anlatır: Bir gün sohbet ederken hocası ona ince ve hafif bir misvak verir (Misvak eskiden dişleri fırçalamak için kullanılan içi lifli bir ağacın dalından yapılırdı). Bursevî kendi misvakının bulunduğu, >>

fakat bu hediyeyi seve kabul ettiğini söyler ve şöyle der: “*Bu benim için mübârek. Ölünce onu kefenimin içine koymalarını vasiyet edeceğim. Çünkü o, sizin mübârek elinize değdi. Bu elin cehennemde yanmayacağına inanıyorum.*”

Bursevî sözlerinin devamında Peygamber Efendimizin sakal kıllarının, ona ait başka hatıraların ve zezem suyunun da mübârek olduğunu belirtir.

Günümüzde daha pozitivist bir düşünceyle bu gibi uygulamalara iyi gözle bakılmıyor. 17. asrın bir büyük âlim sufisinin görüşleri böyle imiş. Bizim halk müslümanlığında bu tür inanış ve uygulamalar devam etmektedir.

Tekkelerde, eskiden okullardaki gibi sıra, masa kullanılmadığından yere oturarak eğitim görülürdü. Osman Fazlı talebelerin kitabı yere koymalarına izin vermezdi, ilme saygı için kitabın göğüs hizasında tutulmasını isterdi. Ciltli olmayan bir kitabın içinden bir formanın çıkarılıp dağınık hale getirilerek okunmasına razı olmazdı. Kitabın bütün olarak elde tutulmasını emrederdi.

BURSEVÎ'NİN HANIMI İLE İMTİHANI...

Bursevî, Osman Fazlı'nın en has öğrencisidir. Onun yanında eğitimini tamamladıktan sonra, şeyhi kendisini bugün Makedonya'nın başkenti olan Üsküp şehrine halife olarak, yani Celvetilik yolunda irşadda bulunmak üzere gönderdi. Üsküp'te şeyhlikle birlikte vaziflik ve müderrislik yapmaya başladı.

Orada, 24 yaşındayken bir Uşşaki şeyhinin kızıyla evlendi. Bu ilk eşinin Bursevî'ye gerek on yıl süren Üsküp, Köprülü ve Ustrumca'daki hayatı sırasında, gerekse Bursa'ya yerleştikten sonra çok sıkıntı verdiği anlaşılmaktadır. Şimdi adı geçen kitabından bu konudaki şikâyetlerini görelim.

Bursevî Üsküp'te 6 yıl kaldıktan sonra görevi Köprülü'ye (Veles) nakledilir, fakat eşi Üsküp'ten ayrılmaya bir türlü razı olmaz. Şöyle yazıyor: “*Bu cihanda kendim için aile ile imtihan olmaktan daha zor bir şey görmedim. Onlarla imtihan olmak bana diğer sıkıntıları unutturdu. Ağlayacaklar bu sıkıntıya ağlasın. Bu o kadar büyük bir*

KILICINI KUŞANDI SEFERE KATILDI

OSMAN Fazlı'nın köşesine çekilmiş münzevi bir şeyh olmadığı anlaşılıyor. Bursevî'nin anlattığına göre, Sultan IV. Mehmed bayram gecesi kendisine vaaz edip öğüt vermesi için Osman Fazlı'yı davet etti. O da istenileni yerine getirdi. Sonra onu özel meclisine çağırıldı. Huzuruna varınca padişah ayağa kalktı ve musafaha için elini uzattı. Hz. Şeyh de onun elini sıktı etti ve kendisine fazla itibar gösterisinde bulunmadı. Osman Fazlı, 1653 Viyana

Seferi'ne karşı çıktı, gönderdiği mektupla Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı vazgeçirmek istedi. Bu sefer başarılı olmadı ve vezirin hayatına mal oldu. Daha sonra 1689 Belgrad Seferi'ne davet edildi. 25 Nisan 1689 günü kılıcını ve ok kuburunu kuşanarak elinde tüfeği ile yola çıktı. Fakat Sadrazam Tekirdağlı Bekri Mustafa Sofya'ya vardıklarında şeyhin geri dönmesini istedi, o da orada kaldı. Bu sefer de hezimetle sonuçlandı.

sıkıntıdır ki, ona ancak velâyet ehli katlanabilir.”

Bursa'da görev yapması söz konusu olunca Osman Fazlı'ya şunları yazar: “*Benim hakkımda söylenecek bir söz yok. Bana ancak teslim olmak düşer. Esas söz ev halkı (eşi) hakkındadır. Çünkü o hep şikâyet halinde, Üsküp'ten başka yer istemiyor.”*

Sonunda güçlkle de olsa

Bursa'ya gelirler. Sıkıntılar burada da devam eder. Bursevî'in karısının inatçılığından şikâyeti üzerine Osman Fazlı “*Allah seni sabra ve tahammüle sevk ediyor*” diyecektir. Başka bir ifadesi: Hz. Şeyh “*Benim için hanımdan ve onun kötü ahlakından başka bir sıkıntı kalmadı. Benim hanım ile ibtilâdan kurtulmak istemiyorum. Çünkü bu terbiye babındadır*” dedim. O da

“Evet, sabret çünkü sabır kurtuluşun anahtarıdır.” dedi.

Bursevî Bursa'ya yerleşmiştir. Bir İstanbul ziyaretinde şeyhiyle uzun uzun konuşurken söz sırası ev halkına gelince şöyle der: “Eşimden şikâyetim her yönden ve büyük. Ben ancak size şikâyet ediyorum, başkasına değil” dedim. Bunun üzerine “Az sabret, Allah bir çıkış kapısı verir” dedi ve şu ayeti okudu: “Eşlerinize iyi geçinin. Onlardan hoşlanmayabilirsiniz, fakat şunu bilin ki sizin hoşlanmadığımız bazı şeylerde Allah birçok hayır takdir etmiş olabilir.” (Nisa, 19). Sonra şeyhim şöyle dedi: “Allah senin için hayrı murad etmiştir. Bu sıkıntı kalksa başka sıkıntı gelir.”

Bursevî'nin eşi hakkında fazlaca şikâyet ettiği anlaşılıyor. Bir keresinde dokundurma olarak şeyhinin şöyle dediğini yazar: “Sabret, şimdi sabır zamanıdır. Allah bu imtihanı kaldırmıca, sabretmediğin için üzüleceğin zaman gelecek.”

GERÇEK ZANNEDERSİN, SERAP VE HARAPTIR

Her değerli şeyin sahtesi ve taklitleri vardır. Tasavvuf alanında da gerçek temsilciler yanında, kasıtlı veya kasıtsız şekilde ehil olmayan, hatta sahtecilik yapan şeyh ve derişler baştan beri var olmuştur.

İsmail Hakkı Bursevî gerçek bir şeyhte bulunması gereken özellikleri anlatır. Her şeyden önce bu kimsenin olgun ve kendi nefsinin kontrol altına almış olması, insanlardan ve müritlerden hiçbir beklenti içinde bulunmaması gerekir. Bütün söz, iş ve davranışlarında dinin gereklerine uyması ve Peygamber Efendimizin yolunu takip etmesi icap eder.

Başka bir ifadesi şöyle: “Bu zamanda işi düzgün, kâmil ve insanların olgunlaştıracak âlime rastlamak ne kadar zordur. Su var sandığın yer serap çıkıyor. Mâmur zannettiğin yer harap çıkıyor.” Bu sözleri 1690 yıllarında söylediğini hatırlayalım.

Tarikat şeyhliği sıradan bir iş değildir. Bu göreve gelecek kimsenin uzun bir eğitim (seyrû süluk) sürecinden geçmesi ve doğru rehberlik yeteneğine sahip olması gerekir. Bursevî'ye kulak verelim: “Şu zamanda kendisi müritlik yapmamış biri kalkıp mürşitlik (şeyhlik) iddiasında bulunuyor.

OSMAN FAZLI KÖPRÜLÜZÂDE MUSTAFA PAŞA'NIN BİR RÜYASINI TABİR EDEREK VEZİR OLACAĞINI BİLDİRMIŞTİ

Hatta cahilliğine bakmadan şöhret uğruna müritlerini artırma hırsıyla hareket ediyor.”

BABADAN OĞULA GEÇEN MAKAM MUSİBETTİR

Bursevî, babadan oğula geçen şeyhliğe dikkati çeker, böylece işin çocuk oyuncağına ve maskaralığa döndüğünü belirterek ekler: “Ne zaman onlardan biri vefat etse, ister büyük ister küçük oğlunu şeyhliğe getirirler. Bu, gerçekten yaygın bir musibettir. Böyle bir tarikat çoktan iflas etmiş sayılır.”

Osman Fazlı'nın şikâyet ettiği konulardan biri de bazı şeyhlerin müritlerini yeterince olgunlaştırmadan halife tayin etmeleridir. Ona göre zamane derişleri, zorlугundan dolayı mürşit kapısında 40 yıl sebat etmezler ve azla yetinirler. Böyle bir halife ancak ihlasla çalışır ve sebat ederse başarılı olabilir.

Hatırlanacağı üzere Osman Fazlı, Bursevî'yi halife olarak Üsküpe göndermişti. Sonraki yıllarda bir ziyaretinde aralarında şu konuşma geçer; Osman Fazlı “Üsküp'te Hak sohbeti yapacak kimse buldun mu?” diye sorar. Cevap “hayır”dır. Bunun üzerine şöyle der: “Nefsinle meşgul ol. Başkalarından halini gizle. İnsanların elini öptüğü, dünya kendilerine açılan, bu yüzden daha önce buldukları hali unutup aşağıların aşağılarına itilen halifelerden olma.” Böylece popüler ve şöhret sahibi şeyhleri eleştirdiği görülür.

Tasavvuf eğitiminde genellikle rüyalar önem taşır. Bursevî ise, şeyhi Osman Fazlı'nın rüyalara pek az itibar ettiğini söyler, şöyle dermiş: “Ben güzel rüyalar görmem. Aksine benden bir kötü davranış ve ayıp görünürse Allah onu gözüme sokar. İşte benim rüyam budur.” Bursevî şöyle devam eder: “Nice keşif ehli vardır ki, kendi ayıbından haberi yoktur. Ne yazık ki insanlar böylelerine ilgi gösterir.”

SÜRGÜN CEZASINDA BİLE BİR HİKMET ARADI

Osman Fazlı'nın Sadrazam Köprülüzâde Mustafa Paşa ile önceleri arası çok iyiydi. Onun bir rüyasını tabir ederek vezir olacağını bildirmişti. Fakat bazı yanlış anlamalardan dolayı zamanla şeyhimize »

Osman Fazlı'nın Magosa'da bulunan türbesi.

kızdığı görülür. Bu sebeple Osman Fazlı'yı Magosa'ya sürgün eder. Bu sürgün onu üzdüyse de teselli noktaları da bulur ve şöyle der:

“Allah beni Magosa Kalesi'ne bir hikmet sebebiyle attı: Ben sultan, vezir veya diğerlerinden, benim sözümünden ve nasihatimden ders alan birinin çıkacağı ve devlet düzenine faydalı olacağı umuyordum. Şimdi ise mevcut yöneticilerin öğüt dinleme ve iyi işler yapmaya istidadı olmadığını bana bildirdi ve beni İstanbul'dan uzaklaştırdı.”

SÜRGÜN EDİLDİĞİ KIBRIS'I ÇOK SEVDİ

Hız. Şeyh Magosa'nın kapısından girince *“Rabbim! Gireceğim yere doğrulukla girmemi sağla, çıkacağım yerden de doğrulukla çıkmamı sağla”* diye dua etti. Orada halk ve yöneticiler tarafından çok iyi karşılandı. Şöyle der: *“Ben bu beldeden memnunum, halkımdan da razıyım. Çünkü onlar bana güzel davrandılar. Eğer Allah bana baştan izin verseydi, nüfusu az ve sakin olduğu için selâmet talebiyle burayı seçerdim.”*

Osman Fazlı'nın Kıbrıs'ta hayli manevi feyizlere kavuştuğu anlaşılıyor. Şu sözlerinden bu sonuç çıkar: *“Allah ne zaman benim için hayır murad ettiyse, beni zâhırde hoşla gitmeyen bir şeyle sınıdı. Bu Kıbrıs seferinden önce bana keşfolunan sırlar, daha sonra keşfolunanlara nisbetle bir başlangıç gibidir.”*

KÖPRÜLÜZÂDE MUSTAFA PAŞA İLE ARASI ÇOK İYİ OLAN OSMAN EFENDİ, ZAMAN İÇİNDE PAŞANIN ONA KIZMASI SEBEBİYLE MAGOSA'YA GÖNDERİLDİ

Allah bazı kullarını ömrünün sonuna kadar buna benzer imtihanlarla sımar.”

Osman Fazlı, Kıbrıs'a varduktan bir yıl sonra 11 Eylül 1691'de vefat etti. Şöhretten hoşlanmadığı ve gizli kalmayı sevdiği için kabrinin üstünün açık bırakılmasını vasiyet etmişti. Daha sonra tahsildarlık görevi yapan Seyyid Mehmed Ağa şeyhin kabrinin üstüne türbe, yanına da bir dergâh yaptırdı. Bugün orası Magosada *“Kutup Osman Efendi Tekke ve Türbesi”* olarak bilinir ve ziyaret yeridir.

MÜRŞİD VASİYETİ: SÖZÜN ŞEHVETİNE KAPILMA

Osman Fazlı iyi ki Magosa'ya sürülmüş. Onun türbesi, Hala Sultan'la birlikte bugün bize ait kutsal yerler olarak Kıbrıs'ı beklemektedir. Macaristan'daki Gülbaba Türbesi, Dobruca ve başka yerlerdeki

Sarı Saltuk türbe ve makamları, Limni'deki Niyazi Mısıri hatıraları ve daha birçok benzerleri, bizim yad ellerdeki kutsal mekânlarımız ve tapu senetlerimizdir.

İsmail Hakkı Bursevî, Osman Fazlı'nın en sadık müridi ve öğrencisidir. Kendisi Kıbrıs'ta sürgünde iken Bursevî onu ziyarete gitmişti. Bursevî eli kalem tutan ve şiir yazan biriydi. Hocası ondan Kıbrıs hakkında bir kaside yazmasını; adayı, kalelerini ve halkını övmesini istedi. Ardından şu hatırlatmayı yaptı: *“Şiir yaz, medhet, kaleme al, ama sözün şehvetine kapılma.”*

KUTUP OSMAN İFADESİNİ ASLA KABUL ETMEDİ

*“Sözün şehveti”*nden şunu anlarız: Şiir söylemek, iyi yazı yazmak, güzel konuşmak bir meziyettir. İnsanlar bunlara ilgi gösterir. Ama erenlerin anlayışına göre, bunlar birer araçtır. Bu konuda başarı gösterenlerin mütevazı olması, bu sebeple aşırılığa gitmemesi, özellikle benliğe kapılmaması gerekir.

Bursevî, şeyhi Osman Fazlı hakkında bir şiir yazıp kendisine verdi. Şiiri beğendi fakat onun *“kutup”* olduğunu belirten kısmı değiştirmesini istedi. *“Ben kutup değilim, kutbu da görmedim, fakat varlığına inanırım”* dedi. Onun bu duyarlığına rağmen bugün Kıbrıs'ta *“Kutup Osman”* diye meşhurdur. Hepsinin ruhları şâd, himmetleri hazır olsun. /

KERAMET DEDIĞİN KÂFİRDE DE VAR

BURSEVÎ, şeyhi Osman Fazlı'nın Kur'an ve hadis muhabbetiyle dolu olduğunu; onun, Kur'an hakikatleri ilmüne her salikin ulaşamayacağını söyledikten sonra şöyle ilave ettiğini belirtir: *“Kevni / maddi kerametlere itibar edilmez. Ateşte yanmamak, suda batmamak, havada yürümek ve benzerleri Hak ehline göre önemli şeyler değildir. Çünkü bunları şeytan ve kâfir de yapabilir.”* Osman Fazlı'nın, hayatın doğal akışı içinde bir tasavvuf eğitimini tercih ettiği, keramet gibi başka fevkaladeliklere de itibar etmediği görülür. Cifr ilmini öğrenmek istemeyişi bunun bir göstergesidir. Cifr / cefr, gelecekte olacak şeyleri değişik yöntemlerle öğrettiğine inanılan ilim demektir. Çeşitli metotlara başvurmak suretiyle geleceği keşfetme merakı İslam öncesinde yaşayan eski milletlere kadar uzanır. Müslümanlar arasında bu ilimle uğraşanlar olmuştur.

İSMAİL Hakkı
Bursevî'nin
Bursa'daki kabri.